

DALMATINSKO KLAPSKO PJEVANJE, PROMJENE KONTEKSTA*

MAJA POVRZANOVIĆ
Zavod za istraživanje folklor
41000 ZAGREB
Ulica kralja Zvonimira 17

UDK 39-069.01
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 8. VI. 1989.
Prihvaćeno: 9. XII. 1989.

Klapsko pjevanje i danas odlikuje izvedbeni kontekst u kome klapa pjeva za sebe ili za slušaoce koje poznaje i čiji glazbeni ukus u potpunosti dijeli. No, klapsko pjevanje istodobno postoji kao oblik organiziranog glazbenog amaterizma prezentiranog u masovnim medijima, na koncertima i festivalima. Autorica analizira oblike, funkcije i značenja klapskog pjevanja s obzirom na promjene njegovih izvedbenih konteksta tokom protekla tri desetljeća. Razmatrajući na primjeru klapskog pjevanja folklor u povijesnom procesu, autorica nastavlja diskusiju o folkloru u modernom svijetu, uvodeći sintagmu *folklorizacija folklorizma* kao primjereno objašnjenje suvremenih transformacija klapskog pjevanja.

PREDMET RAZMATRANJA

Klapsko pjevanje svojom živom prisutnošću obilježava obalno područje Dalmacije i njezine otoke, kao i jugoslavenski dio Jadranske obale sjevernije i južnije od Dalmacije.¹ Klapsko se pjevanje razvijalo u Dalmaciji od polovine prošlog stoljeća do danas; tijekom tog razdoblja se mijenjalo, a mijenja se i danas. Pojava koja je nekad – po glazbenim sadržajima, kao i po načinu, mjestu i vremenu njihova izvođenja – bila isključivo folklornog karaktera, danas se kao organizirani glazbeni amaterizam predstavlja publici putem masovnih medija, koncerata i festivala. No, klapsko je pjevanje i danas, osamdesetih godina, folklorna pojava, vrlo živa i s perspektivom dugog trajanja, jer ne pripada samo najstarijoj i srednjoj generaciji, nego i mladima. Sve to navodi etnologa na ozbiljno razmišljanje, a polazišta i ciljevi toga razmišljanja mogu biti različiti i brojni.

Temeljni razlog analize klapskog pjevanja u kontekstu razmatranja folkloru u povijesnom procesu, jest težnja da se nastavi još šezdesetih godina započeta diskusija o folklorizmu u modernom svijetu. Svjesna sam da se do sličnih ili istih spoznaja do kojih u tom smislu dovodi istraživanje dalmatinskog klapskog pjevanja može doći i razmatranjem neke druge folklorne pojave. No nastojat ću prikazati zanimljiv, a možda i rijedak primjer jednog suvremenog trenda transformacije folklornih sadržaja i njihove egzistencije. Tekst koji slijedi sumarni je prikaz oblika, funkcija i značenja dalmatinskog klapskog pjevanja s obzirom na mijenjanje, odnosno nastajanje novih njegovih izvedbenih konteksta tijekom posljednja tri

desetljeća. To je prikaz etnologa, a ne etnomuzikologa, pa su glazbene karakteristike klapskih pjesama analizirane samo onoliko koliko je nužno za razumijevanje klapskog pjevanja kao folklorne pojave.

DEFINICIJE

Klapa je naziv za skupinu od četiri do osam muškaraca koji danas pjevaju četveroglasno, rjeđe troglasno, u pravilu s jednim prvim tenorom. Klape su u vremenima prije sveprisutnosti medija masovnog komuniciranja u našoj svakodnevici pjevale isključivo zbog vlastitog zadovoljstva ili zadovoljstva svoje najuže okoline, u konobi, u nekom akustičnom prostoru, pod prozorom djevojke. I danas se u Dalmaciji čuju mnoge takve spontane klape slučajno okupljenih prijatelja. No, istodobno sedamdesetak klapa redovito vježba s glazbenim voditeljem, nastupa u različitim prilikama i raznovrsnim ambijentima, snima ploče i televizijske emisije, gostuje u inozemstvu. (Usp. Buble 1983.)

Klapsku pjesmu etnomuzikolozi određuju kao DALMATINSKU FOLKLORNU URBANU PJESMU. Folklorna je stoga što se slobodno i spontano izvodi, te slobodno i spontano sluša, prihvaća, usvaja i prenosi. Urbana je stoga što je primarno dio urbane tradicije. Danas je međutim pravilnije reći da je »rurbana«. U Dalmaciji je naime često teško čvrsto razlikovati gradić od mjesta, a mjesto od sela. Napose danas, kada su masovni mediji, turizam, industrija i prometne veze od nje učinili ekonomski i kulturno homogenu cjelinu. Atribut dalmatinska označava elemente evropske mediteranske folklorne glazbe, s elementima specifičnim za folklornu glazbu Dalmacije. Klapsku pjesmu započinje solo pjevač (prvi tenor, a danas i bariton). Drugi tenor prati prvoga u paralelnim tercama, troglasje i četveroglasje je homofono, akordsko, temeljeno na glavnim funkcijama dura. Ritam je često slobodan (*rubato*), ali i čvrst (*giusto*). Forme su različite, no karakteristična je četverodjelna (ABAB). Tekstovi su u pravilu lirske, najčešće ljubavne (Usp. Bezić 1977, Bezić 1980, Bombardelli 1980). Ovo je stručno etnomuzikološko određenje termina klapska pjesma, no u svakodnevnom se govoru i masovnim medijima njime označavaju raznoliki glazbeni sadržaji. Osim dalmatinskih folklornih urbanih pjesama koje se i danas pjevaju spontano, na nastupima klape izvode gotovo isključivo OBRADU (aranžmane) takvih pjesama. Obradivači (aranžeri) su uglavnom školovani muzičari, često s prepoznatljivim stilom obradivanja koji se kreće od posve jednostavnih harmonizacija, preko onih vrlo složenih (ponekad zbornog ugođaja), do obrada koje su toliko slobodne da ih se može smatrati kompozicijama inspiriranim folklornom temom.

Pod klapskim pjesmama podrazumijevaju se često i za klape prilagođene PJESME SA SPLITSKOG FESTIVALA ZABAVNE GLAZBE koji se održava već dva desetljeća. Njih klape vrlo rado i često izvode i na nastupima i u neformalnim prilikama; za gramofonsku su industriju od čitave klapske produkcije najzanimlji-

vije u komercijalnom pogledu. Utjecaj repertoara toga festivala na repertoar klapa i inače je znatan (usp. Buble 1980). Popularne zabavne pjesme sa splitskog festivala često se mogu čuti u spontanjoj izvedbi, prilagođene klapskom načinu pjevanja u skladu sa zakonitostima tradicijskog oblikovanja klapske pjesme (bez instrumentalne pratnje, s dodanim pratećim dionicama, često izvođene u sporijem tempu).

Treću grupu pjesama obuhvaćenih nazivom klapske čine KOMPOZICIJE PISANE ZA KLAPPE, ponekad upravo za određenu klapu koja kompoziciju promovira, snimi i tako odredi »idealna« način njezina izvođenja. Te su pjesme skladane na umjetničku poeziju, na tekstove suvremenih pjesnika, na stihove pučkih pjesnika i vrlo rijetko na narodne tekstove. Kao što se (ovisno o svojoj repertoarskoj orijentaciji) klape uglavnom ograničavaju na izvođenje obrađenih folklornih pjesama svoga užeg zavičaja, tako u pravilu izvode kompozicije samo jednog kompozitora koji ih i piše prvenstveno za njih (često je to voditelj klape). Do danas je nekoliko najistaknutijih kompozitora pjesama za klape razvilo prepoznatljive vlastite stilove: od kompozicija u duhu jednostavnosti folklora, preko komornih koncertnih kompozicija, do pravih malih kantata ili pak estradnih kompozicija. U svakoj od ovih grupa – sukladno kriterijima pojedinog glazbenog žanra – po nekoliko je kompozicija antologijskog značaja, a mnogo više neoriginalnih ili loših, tekstualno i glazbeno malo vrijednih.

Osim ovako shvaćenih klapskih pjesama, klape – i na nastupima i u neformalnim prilikama – pjevaju i ruske, srpske i makedonske folklorne napjeve, starogradske romanse, renesansne kompozicije, crnačke duhovne pjesme... Neke od njih već čine obavezni dio repertoara pojedinih klapa na pozornicama (i u programima, a pogotovo kao dodatak), no vjerojatno je da taj dio nikada neće nadvladati onaj klapski u najširem smislu riječi.

Klapske pjesme praćene svirkom gitare i mandoline nisu dio starije dalmatinske tradicije, ali su dio suvremene glazbene prakse u Dalmaciji. Manje u spontanijim izvedbama, a više na komercijalnim nastupima i pločama. Većina klapa nikad ne pjeva s instrumentalnom pratnjom. Neke međutim (a među njima i neke koje su postale poznate po kvaliteti svog a capella pjevanja folklornih napjeva) danas na javnim nastupima više uopće ne pjevaju a capella ili otpjevaju tako dvije, tri pjesme na početku koncerta. Smatraju da bi cjelovečernji a capella repertoar publici bio dosadan, a cilj njihovih nastupa nije prezentirati folklornu glazbu, već zabaviti publiku, tj. rasprodati ulaznice. To nužno dovodi do specifičnog profiliranja njihovog repertoara: izvode uglavnom danas komponirane pjesme, one estradnog karaktera.

U cjelini klapskih pjesama jasno su prisutna sva četiri trenda karakteristična za suvremenu folklornu glazbu u Jugoslaviji (usp. Bezić 1988): neizmijenjeni tradicijski oblici, strukturalne promjene i/ili promjene u glazbenim sustavima, prihvaćanje bitno novih pojava i njihova adaptacija, novokomponirane narodne pjesme. Radi se dakle o značajnoj pojavi, reprezentativnoj za suvremenu kulturnu sliku Jugoslavije.

Klapsko pjevanje je urbani vokalni stil dalmatinske obale i otoka. I danas ga odlikuje izvedbeni kontekst u kome klapa pjeva za sebe ili za slušaoce koje poznaje i čiji glazbeni ukus u potpunosti dijeli. Otkad postoje, klapske su se pjesme pjevale u različitim prilikama: u konobi, kod kuće, na gradskome trgu ili u nekom akustičnom kutu kakvima tradicijska gradska mediteranska arhitektura obiluje, u serenadi djevojci, u odmorima pri ribarenju ili drugom radu. Sve je to tradicijski izvedbeni kontekst klapskog pjevanja. U tom kontekstu, u svim ovdje navedenim prilikama, klapsko pjevanje u Dalmaciji živi i danas. U tom je kontekstu autentičnost izvođačke prakse kontinuirana i neizmijenjena usprkos postojanju i drugih, novih izvedbenih konteksta, te usprkos promjenama glazbenih sadržaja klapskog pjevanja.²

FESTIVAL DALMATINSKIH KLAPA U OMIŠU

Kada je 1969. odgovarao na anketu o folklorizmu Hermanna Bausingera, autor izvještaja o folklorizmu u Jugoslaviji nije spomenuo Festival dalmatinskih klapa u Omišu, pokrenut 1967 (usp. Antonijević 1969). Danas dvadeset godina kasnije, odgovori na Bausingerovu anketu ovaj bi festival svakako morali uključiti. Iako mu Samoupravna zajednica za kulturu SR Hrvatske ne priznaje republički značaj, pa je financiran na nivou dalmatinske regije, značenja ovoga festivala daleko prelaze okvire kulturnog života Dalmacije. Za etnologa je on veoma zanimljiv indikator problematike folklor, folklorizma, amaterizma, narodne i masovne kulture u suvremenom povijesnom kontekstu (usp. Marošević 1988).

Poznavanje Festivala dalmatinskih klapa u Omišu ključno je u analizi i razumijevanju klapskog pjevanja danas. Može se pretpostaviti da bi klapsko pjevanje danas postojalo i da nije bilo omiškog festivala, no sigurno je da ne bi bilo tako popularno i da bi repertoar klapa bio bitno različit. Put od konobe do masovne kulture, od serenade do televizije, išao je i ide preko Omiša.

Prvi Festival, održan 1967, bio je smotra folkloru potaknuta željom grupe omiških entuzijasta za obogaćivanjem turističke ponude, a zatim i nastojanjem da se klapska pjesma čuva i prenosi na mlade naraštaje. To je bila i reakcija na tada – na radiju, na pločama i u restoranima za vrijeme turističke sezone – intenzivno prisutne šlagereske kič-obrađe klapskih pjesama, koje su izvođene redovito uz instrumentalnu pratnju.

Dalmatinska folklorna urbana pjesma je tiha i spora, ponavljanje brojnih strofa je dugotrajno, a glazbena struktura vrlo jednostavna. Nakon nekoliko godina pjevanja takvih pjesama, u Omišu počinje takmičenje klapa u skladu i ljepoti izvedbe. Počinje se težiti i novim harmonijskim kvalitetama. Postepeno se stvara novi ugođaj »autentične« klapske pjesme. Spontano se pjevanje doživljava kao suviše jednostavno; sve složenije obrade napjeva postaju za klape rado prihvaćan izazov koji mnoge klape uspješno svladavaju. Neke od njih razvijaju se u glazbene

sastave vrhunske kvalitete. Pojavljuju se i ženske klape, kao posve nova pojava. U prvo vrijeme izazivaju otpore i nedoumice, ali danas su propozicijama Festivala prihvaćene kao potpuno ravnopravne. (Žene su inače u Dalmaciji pjevale dvoglasno; rijetko troglasno.)³

Suprotstavljajući se šlagerskim obradama folklorne glazbe Dalmacije, Festival potiče obrađivače na njegovanje izraza adekvatnog folklornom. Istodobno rađa i novu glazbenu vrstu – ovdje već spomenutu kompoziciju s obilježjima dalmatinske folklorne glazbe. Ciljevi Festivala su očuvanje i prezentacija TRADICIJE, poticanje AMATERSKOG bavljenja glazbom i glazbeno obrazovanje amatera, stvaranje KULTURNOG SADRŽAJA u okviru institucionalizirane i medijske kulture suvremenog jugoslavenskog društva, a time i TURISTIČKOG SADRŽAJA, zanimljivog prvenstveno za omišku, tj, splitsku regiju, ali i za cijelu Dalmaciju. Festival je izdao i zbornik pjesama izvedenih tijekom deset godina u Omišu (*Zbornik dalmatinskih klapskih pjesama 1979*), a u pripremi je i zbornik s repertoarom druge festivalske dekade. Odbor Festivala dalmatinskih klapa u Omišu organizira i stručna savjetovanja o klapskom pjevanju.

Valja naglasiti volonterski entuzijizam organizatora i brojnih mladih pomagača, kao i članova žirija koji je nepromijenjen od početka Festivala do danas. Nije se ni na koji način profesionalizirao, ni komercijalizirao.

LOKALNE SMOTRE

Postavši cijenjenom institucijom, omiški je festival izazvao pojavljivanje mnogih lokalnih smotri klapskog pjevanja. Mala mjesta su motivirana za stvaranje vlastitih tradicija takvih smotri i zbog turizma i zbog brojnosti glazbenih amatera koji, ako nisu vrlo kvalitetni, imaju malo prilike za nastup. (Smotre su uglavnom nastale u mjestima u kojima žive klape koje u Omišu nikada nisu osvajale nagrade!) Smotre ne ostvaruju ekonomsku dobit direktno, ali se potrošnja u mjestu za njihova trajanja povećava, popularnost mjesta i klape – organizatora raste, gradi se svojevrsan image. Posebno je zanimljivo pratiti repertoar na tim smotrama – on najčešće nije određen nikakvim propozicijama, već ga klape slobodno biraju. Najradije izvode složene obrade i kompozicije kojima mogu iskazati svoje glazbene sposobnosti i dopasti se publici.

KLAPe NA POZORNICI

Iako će uvijek reći da najviše vole pjevati u nekom tihom kutu, za ljude koji »znaju što je pjesma«, sve današnje klape vole nastupati na pozornicama a jako vole nastupati na televiziji. Razglas, reflektori, udaljenost od slušalaca i predstavljački moment, naravno nemaju nikakve veze s autentičnim izvedbenim kontek-

stom klapske pjesme, no to pjevača ne smeta. Omiški festival već godinama dovodi klape-finaliste na koncert u najveću zagrebačku koncertnu dvoranu (sa 2000 mjesta). Publiku, kao i na samostalnim koncertima koje pojedine klape priređuju u toj dvorani, čine pretežno dalmatinski studenti i brojni Dalmatinci trajno naseljeni u Zagrebu. Konferanse – ode ljepoti Dalmacije, te dobroti, jednostavnosti i trudbeničkom životu Dalmatinaca (često patetične), nostalgična dijalektalna poezija i dijapozitivi dalmatinskih pejzaža, postali su opća mjesta takvih koncerata. Kao i na omiškom festivalu, klape su odjevene u nošnju svoga mjesta, ali se češće radi o stilizaciji nošnje ili – najčešće – o stilizaciji s općim karakteristikama tradicijske nošnje u Dalmaciji. Čak i kad pjevaju posve nefolklorni repertoar (kompozicije estradnog karaktera), neke klape nastupaju u nošnjama, jer to smatraju efektnim na pozornici i na neki način za klapu obaveznim »zaštitnim znakom«.

Publika na koncertima dobro prihvaća sve pjesme, ali posebno glasno plješće nekim kompozicijama. Neke od njih uživaju i najveću popularnost među klapama: na festivalu u Omišu 1987. svi dodaci nakon nastupa nagrađenih klapa bile su kompozicije!

Novija su pojava kombinacije nastupa klape i gosta – nekog poznatog pjevača zabavne glazbe iz Dalmacije. Takvi su koncerti najbolje posjećeni.

KLAPE I MASOVNI MEDIJI

U »Vjesnikovim« izdanjima je klapsko pjevanje često tretirano površno ili senzacionalistički (npr. u napisu o poznatoj klapi koja je pjevala u avionu za New York ili pak o jednoj manje poznatoj koja je pjevala papi u Rimu), a u »Slobodnoj Dalmaciji« prilično iscrpno i stručno. (»Slobodna Dalmacija« je i pokrovitelj Festivala dalmatinskih klapa u Omišu.)

U programu radio Zagreba kvaliteta prezentacije ovisi o uredniku odnosno autoru emisije. Postoji stalni tjedni termin od 30 minuta. U njemu se čuju snimke s omiškog festivala i smotri klapskog pjevanja ili se predstavljaju pojedine klape i obrađivači klapskih pjesama – tada su snimke pjevanja redovito studijske (teren-ske snimke spontanog klapskog pjevanja su rijetkost). U raznim drugim radio emisijama i dalje se nerijetko čuju šlagerske obrade klapskih pjesama iz pedesetih godina.

Što se tiče Festivala u Omišu, Televizija Zagreb ga posljednjih godina ne prezentira kao cjelinu, niti s nekim komentarom, već emitira nastupe pojedinih klapa unutar kolažnih zabavnih emisija. Inače, za TV programe klape snimaju u studiju, gdje je nošnja kombinirana s play-backom i često neadekvatnom scenografijom, ili pak u nekom tipičnom ambijentu kao dodatak »turističkoj razglednici« nekog mjesta. Pjevanje emitirano uz takvu snimku opet je s play-backa, pa je dojam neprirodnosti primaran, ako ne i jedini.

Gramofonskoj industriji, kako je već rečeno, komercijalno zanimljive mogu biti jedino klapske izvedbe popularnih zabavnih pjesama, odnosno ploče klapa koje izvode kompozicije estradnog karaktera. Mnoge klape danas snimaju ploče (često samo po jednu), sa šarolikim repertoarom koji dobro odražava ranije objašnjen širok opseg današnjeg poimanja klapske pjesme. Značajna je težnja za perfekcijom izvedbe, kojoj, ako klapa i nije glazbeno usavršena, pomaže elektronika.

Festival u Omišu posljednjih godina u suradnji s gramofonskim izdavačkim kućama izdaje ploče sa svim kompozicijama koje se te godine izvode u konkurenciji za nagrade, na uštrb folklornih pjesama koje ostaju nesnimljene. Ranije su izdane ploče s folklornim festivalskim repertoarom. Nedavno su se, kao izuzetak, neovisno o Festivalu pojavile kazete dviju klapa s folklornim napjevima, nikada ranije snimljenim.

FOLKLORIZACIJA FOLKLORIZMA

Klape koje kao amaterske skupine marljivo vježbaju za nastupe motivirane nagradama i medijskom popularnošću, ili pak klape koje kao profesionalne skupine pjevaju na terasama restorana motivirane financijskim dobitkom, nisu više folklorna pojava. Također, obrade folklornih napjeva izvođene pred mikrofonom istrgnute su iz svog početnog životnog konteksta. Kako ih interpretirati sa folklorističkog stajališta?

Popularnost omiškog festivala potakla je formiranje mnogih klapa. Šezdesetih je godina u Dalmaciji bilo tek petnaestak organiziranih klapa: do kraja sedamdesetih njihov se broj upeterostručio! Mnogi pjevači i voditelji klapa vrednuju se prema uspješima na omiškom festivalu. S druge strane, karijere nekih poznatih klapa koje se više ne pojavljuju u Omišu, znatno utječu na mijenjanje klapskog pjevanja u cjelini. Repertoar tih klapa, kao i repertoar omiškog festivala (obrađeni folklorni napjevi i kompozicije) danas je – uz neke pjesme splitskog Festivala zabavne glazbe – temeljni i najveći dio spontane glazbene prakse u Dalmaciji. Ne samo klapski pjevači, nego svi ljudi koji povremeno spontano zapjevaju sami ili u društvu, taj repertoar uče prvenstveno s kazeta i gramofonskih ploča. Pjevajući tako naučene pjesme, često ih pojednostavnjuju i na druge načine mijenjaju. Izmijenjene, od njih ih mogu naučiti drugi. Tako se repertoar širi i usvaja; tako poprima folklorni karakter.

Pjesme koje kao FOLKLORIZAM žive (ili su živjele) na pozornicama, nastavljaju živjeti u spontanim izvedbama, prenošene u neposrednim kontaktima ljudi koji ih često prije predstavljanja u Omišu nisu poznavali. Pjesme koje su bile otcijepljene od svog prvotnog konteksta, ponovo mu se vraćaju. Obradene su i u spontanoj izvedbi više ili manje izmijenjene, no ponovo jesu FOLKLOR. Zbog toga govorim o FOLKLORIZACIJI FOLKLORIZMA. Doseg valjanosti ove hipoteze

moralo bi se provjeriti analizom i nekih drugih folklornih pojava danas. No u slučaju klapskog pjevanja ono je primjereno objašnjenje suvremenog trenda.

Sintagmom FOLKLORIZACIJA FOLKLORIZMA želim naglasiti da razlikovanje folklora i folklorizma može biti korisno u analizi klapskog pjevanja, ali da nipošto nije cilj te analize. Zbilja je uvijek daleko složenija od idealnotipskih dihotomija (usp. Rihtman–Augustin 1988).

Cilj istraživanja folklora jest razumijevanje folklora u povijesnom procesu – u velikim prostorima i dugim periodima. Taj je cilj moguće postići samo brojnim istraživanjima srednjeg dometa, dakle sabiranjem empirijskih podataka koji će omogućiti generalizacije o folkloru u modernom svijetu. Zbog toga idealni tipovi (u ovom slučaju pojmovi folklor i folklorizam) moraju ostati samo heuristička pomagala (usp. Brückner 1984).

Nije u pitanju samo uvriježeno dihotomiziranje FOLKLORA i FOLKLORIZMA, nego i razlikovanje (i suprotstavljanje) NARODNE i MASOVNE KULTURE. Postoji treći pojam koji uključuje ova dva i koji primjerenije objašnjava kontekst suvremenih folklornih pojava, napose klapskog pjevanja – pojam POPULARNA KULTURA (usp. Bausinger 1969).

Kultura je – a o tome svjedoče i rezultati etnološke analize klapskog pjevanja – sveobuhvatni sustav u kome su svi elementi i činioci (i oni nekadašnji i ovi danas nastajuć) međusobno povezani. To je posebno vidljivo danas, kada SVI kulturni elementi mogu biti posredovani masovnim medijima, te postati masmedijski sadržaji (usp. Bigsby 1976, Brückner 1984). Granice između »izvorne« i »izmišljene« tradicije, između »adaptacije«, »stilizacije« i »invencije«, između »folklora« i »folklorizma«, između »narodne« i »masovne« kulture, danas su manje jasne i manje čvrste nego ikada ranije (usp. Wagner 1981, Burke 1984).

Primjer klapskog pjevanja još jednom potvrđuje da je folklor – kao dio ljudske svakodnevice – mozaik prošlosti i sadašnjosti u kome su svi dijelovi jednako značajni. Istraživanjem folklora možemo razumjeti složenost povijesnih procesa, a istodobno ostati svjesni ljudi koji ih oblikuju.

BILJEŠKE

* Referat održan na sastanku HED–a 8. 6. 1989.

- 1 Ovo je prijevod za jedno poglavlje skraćenog referata pročitanog na simpoziju »Folklor i povijesni proces« na 12. međunarodnom kongresu antropoloških i etnoloških znanosti (Zagreb, srpanj 1988). Referat je u cijelosti na engleskom jeziku objavljen u knjizi *Folklore and Historical Process*, Zavod za istraživanje folklora, Zagreb 1989.
- 2 Kada je riječ o klapskom pjevanju, valja razlikovati autentičnost s obzirom na porijeklo i obilježja glazbenih sadržaja od autentičnosti s obzirom na način izvedbe. I jedno i drugo je relevantno za analizu folklorne pojave u povijesnom procesu. Ipak, kao etnologa me prvenstveno zanimaju izvedbe i značenje folklorne pojave za njezine nosioce, a ne uza problematika promjena njezinih glazbenih obilježja.
- 3 Problematika ženskog klapskog pjevanja (koje bismo, slijedeći ranije navedene definicije, zapravo morali bilježiti kao »klapsko«) zbog svoje opsežnosti ovdje mora ostati tek spomenuta.

LITERATURA

- Antonijević, Dragoslav, 1969, *Folklorismus in Jugoslawien*. »Zeitschrift für Volkskunde«, I/65, 29–39.
- Bausinger, Hermann, 1969, *Folklorismus in Europa*. »Zeitschrift für Volkskunde«, I/65, 1–8.
- Bausinger, Hermann, 1969, *Kritik der Tradition*. »Zeitschrift für Volkskunde«, II/65, 232–250.
- Bezić, Jerko, 1977, *Dalmatinska folklorna gradska pjesma kao predmet etnomuzikološkog istraživanja*. »Narodna umjetnost« 14, 23–54.
- Bezić, Jerko, 1980, *Etnomuzikološki pristupi dalmatinskoj folklornoj urbanoj pjesmi*. »Mogućnosti« 6, 634–638.
- Bezić, Jerko, 1988, *Contemporary Trends in the Folk Music of Yugoslavia*. Contributions to the Study of Contemporary Folklore in Croatia. Zavod za istraživanje folkloru, Zagreb, 49–73.
- Biggsby, C. W. E, 1976, *The Politics of Popular Culture. Approaches to Popular Culture* (C. W. E. Biggsby, ed.). Edward Arnold, London, 3–25.
- Bombardelli, Silvije, 1980, *Neke karakteristike gradske dalmatinske pjesme*. »Mogućnosti« 6, 606–610.
- Brückner, Wolfgang, 1984, *Popular Culture. Konstrukt, Interpretament, Realität*. »Ethnologia Europaea«, Vol. XIV, No, 1, 14–24.
- Buble, Nikola, 1980, *Splitski festival zabavne glazbe u komplementarnom odnosu s dalmatinskim folklorom*. »Mogućnosti« 6, 614–619.
- Buble, Nikola, 1983, *Klapa između kaleta i festivala*. Zbornik 1. kongresa jugoslovenskih etnologov in folkloristov. Slovensko etnološko društvo, Ljubljana, Vol. 2, 769–774.
- Burke, Peter, 1984, *Popular Culture between History and Ethnology*. »Ethnologia Europaea«, Vol. XIV, No. 1, 5–13.
- Marošević, Grozdana, 1988, *Folk Music in Croatia in the Period from 1981 to 1985*. Contributions to the Contemporary Study of Croatia. Zavod za istraživanje folkloru, Zagreb, 75–98.
- Rihtman–Augustin, Dunja, 1988, *Folklore: Models and Symbols*. Contributions to the Study of Contemporary Folklore in Croatia. Zavod za istraživanje folkloru, Zagreb, 9–22.
- Wagner, Roy, 1981, *The Invention of Culture*. Revised and Expanded Edition. The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Zbornik dalmatinskih klapskih pjesama izvedenih na festivalima u Omišu od 1967. do 1976.*
- Festival dalmatinskih klapa Omiš, 1979, Omiš.

DALMATIAN KLAPA SINGING: CHANGES OF CONTEXT

Summary

The paper concerns *klapa* singing, an urban vocal style of the Dalmatian coast and islands. Today it is still characterised by a performing context which traditionally emphasizes a close relationship between the group of male singers (*klapa*) and listeners, but at the same time it exists as a form of organised folk music amateurism presented by mass media, at concerts and festivals.

The forms, functions and meanings of *klapa* singing are analysed with regard to changes of its performing contexts in the last three decades. In the context of discussing folklore in the historical process, the concept of *folklorisation of folklorism is being* introduced as the most appropriate explanation of a contemporary trend.